

TÁC ĐỘNG CỦA CÁC ỨNG DỤNG DỊCH TỰ ĐỘNG ĐẾN HIỆU QUẢ HỌC TIẾNG VIỆT CỦA NGƯỜI NƯỚC NGOÀI

IMPACT OF AUTO TRANSLATION APPLICATIONS ON THE EFFICIENCY OF VIETNAMESE LEARNING OF FOREIGNERS

Trịnh Quỳnh Đông Nghi*

Trường Đại học Sư phạm - Đại học Đà Nẵng, Đà Nẵng, Việt Nam¹

*Tác giả liên hệ / Corresponding author: nghitrinh@gmail.com

(Nhận bài / Received: 21/9/2023; Sửa bài / Revised: 20/02/2024; Chấp nhận đăng / Accepted: 23/02/2024)

Tóm tắt - Sự phát triển của công nghệ với nhiều ứng dụng tân tiến đã và đang có những tác động đa chiều đến hoạt động dạy và học ngoại ngữ nói chung, dạy học tiếng Việt nói riêng. Bài viết phân tích kết quả khảo sát thói quen sử dụng các ứng dụng dịch tự động (chủ yếu là Google dịch) của học viên người nước ngoài học tiếng Việt tại trường Đại học Sư phạm – Đại học Đà Nẵng, từ đó mô tả tác động của dịch tự động đến hoạt động học tiếng Việt của người nước ngoài, chú trọng các tác động tiêu cực ảnh hưởng xấu đến phương pháp và chất lượng dạy học tiếng Việt. Trên nền tảng lý luận và thực tiễn, bài báo đề xuất một số giải pháp nhằm khai thác tối ưu hiệu quả của các ứng dụng dịch tự động nhằm góp phần nâng cao chất lượng dạy học tiếng Việt như một ngoại ngữ trong bối cảnh bùng nổ các tiến bộ công nghệ ngày nay.

Từ khóa - Dịch tự động; Google dịch; dạy học ngoại ngữ; tiếng Việt cho người nước ngoài; giải pháp

1. Giới thiệu

Ngày nay, sự phát triển của công nghệ thông tin kéo theo sự ra đời và nâng cấp nhiều loại ứng dụng dịch thuật tự động. Rào cản ngôn ngữ chính vì vậy đã không còn là nỗi lo của nhiều người trong thời đại số hiện nay bởi các ứng dụng dịch thuật và máy phiên dịch đã giải quyết những vấn đề ngôn ngữ, mang đến sự kết nối nhiều hơn giữa các quốc gia trên thế giới. Trong xu hướng đó, người học ngoại ngữ nói chung và tiếng Việt nói riêng cũng rất nhanh chóng khai thác các tiến bộ công nghệ nói trên nhằm rút ngắn thời gian, nâng cao hiệu quả học tập. Tuy nhiên, việc sử dụng sai cách hoặc sự phụ thuộc của người học vào những công cụ này có thể tạo nên những tác động không mong muốn, ảnh hưởng đến chất lượng dạy và học ngoại ngữ. Bài viết phân tích kết quả nghiên cứu trường hợp người nước ngoài (NNN) học tiếng Việt như một ngoại ngữ tại Trường Đại học Sư phạm - Đại học Đà Nẵng, bước đầu mô tả thực trạng sử dụng ứng dụng dịch tự động trong quá trình học tiếng Việt, qua đó đề xuất những giải pháp hạn chế tác động tiêu cực của ứng dụng dịch tự động đối với NNN học tiếng Việt.

2. Cách tiếp cận và phương pháp nghiên cứu

2.1. Cách tiếp cận

Nghiên cứu được tiến hành dựa trên cách tiếp cận định tính kết hợp với định lượng, thông qua việc tiếp cận tài liệu và tiếp cận thực tiễn.

Bài báo tiếp cận tài liệu (trong nước và ngoài nước) để

Abstract - The development of information technology and the convenience of machine translation applications have had a multi-dimensional impact on foreign language teaching activities, teaching Vietnamese as a foreign language. This article analyzes the survey results on the habit of using automatic translation applications (such as Google translate) of foreign students studying Vietnamese at the University of Danang - University of Science and Education, thereby assessing the impact of automatic translation on the effectiveness of Vietnamese language learning of foreigners, focusing on negative impacts that adversely affect the method and quality of Vietnamese language teaching. On the basis of theory and practice, the article proposes some solutions to optimally exploit the effectiveness of automatic translation applications to contribute to improving the quality of teaching Vietnamese as a foreign language in the context of the public sector modern technology today.

Key words - Machine translation; Google translator; foreign language teaching; Vietnamese for foreigners; solution

làm rõ các vấn đề lý luận, các hướng nghiên cứu ứng dụng của dịch thuật nói chung và dịch máy nói riêng.

Việc *tiếp cận thực tiễn* được tiến hành để thấy được thực trạng sử dụng các ứng dụng dịch tự động trong rèn luyện năng lực tiếng Việt cho NNN.

Như vậy, thông qua việc khảo sát và xử lý số liệu liên quan đến mức độ sử dụng, lý do sử dụng ứng dụng dịch tự động của người học, bài báo có cơ sở đề xuất giải pháp và đưa ra những đánh giá, kết luận bước đầu.

2.2. Phương pháp nghiên cứu

Các phương pháp nghiên cứu chính được sử dụng là:

- Quan sát tham dự;
- Điều tra;
- Phỏng vấn sâu;
- Thống kê miêu tả;
- Phân tích tổng hợp.

3. Cơ sở của việc mô tả tác động của các ứng dụng dịch tự động đến việc học tiếng Việt của NNN

3.1. Cơ sở lý luận

3.1.1. Khái niệm dịch thuật

Dịch thuật là khái niệm gắn liền với công tác dạy, học và sử dụng ngoại ngữ. Chính vì thế khái niệm dịch, dịch thuật cũng được khá nhiều nhà nghiên cứu trên thế giới tham gia tường giải từ sớm, có thể điểm qua một số định nghĩa tiêu biểu mà Hoàng Văn Vân đã giới thiệu trong [1]:

¹ The University of Danang - University of Science and Education, Danang, Vietnam (Trinh Quynh Dong Nghi)

Dịch là việc thay thế nội dung văn bản trong ngôn ngữ này (ngôn ngữ nguồn) bằng nội dung văn bản tương đương trong ngôn ngữ khác (ngôn ngữ đích).

Dịch là việc tái tạo lại ngôn ngữ bằng một phiên bản tự nhiên nhất của thông điệp trong ngôn ngữ nguồn, trước hết là về mặt nghĩa và sau đó là về mặt phong cách.

Dịch là một quy trình mà trong đó văn bản nguồn được viết tương đương sang văn bản đích, đòi hỏi người dịch hiểu biết về cú pháp, ngữ nghĩa, phong cách và ngữ cảnh của văn bản gốc.

Từ các định nghĩa trên có thể hiểu dịch thuật là sự chuyển dịch từ hình thức ngôn ngữ này sang một hình thức ngôn ngữ khác. Hoạt động này có thể diễn ra theo cả hai chiều hướng là chuyển dịch từ tiếng mẹ đẻ sang một ngôn ngữ khác và ngược lại. Tuy nhiên, dịch thuật không chỉ chú trọng vào những thay đổi ở cấu trúc bề mặt mà còn chuyển tải phần ngữ nghĩa của văn bản ở ngôn ngữ nguồn (source language). Quá trình dịch từng được Nida phân thành 3 giai đoạn (1) Analysis → (2) Transfer → (3) Restructuring [2] tạm dịch là (1) Phân tích → (2) Truyền tải → (3) Tái cấu trúc [2].

Nói cách khác, để chuyển tải trọn vẹn thông điệp từ văn bản của ngôn ngữ nguồn sang ngôn ngữ đích, dịch thuật buộc phải có những điều chỉnh về từ vựng, ngữ pháp, phong cách cũng như dung hợp với bối cảnh văn hoá của ngôn ngữ đích. Điều đó đòi hỏi người dùng ngoại ngữ phải tích lũy được vốn kiến thức ngôn ngữ và các kỹ năng tiếng ở mức độ nhất định thì mới đạt hiệu quả dịch thuật. Tuy nhiên, nếu kỹ năng này được sử dụng giai đoạn chưa phù hợp, đặc biệt là khi khai thác các ứng dụng dịch tự động để bắt đầu học ngoại ngữ thì dễ tạo ra thói quen xấu và ảnh hưởng chất lượng dạy học.

3.1.2. Vài nét về dịch tự động và các ứng dụng dịch tự động

Dịch tự động hay còn gọi là dịch máy (machine translation) là sự kết hợp giữa ngôn ngữ, dịch thuật và khoa học máy tính. Dịch tự động được xem “là một quá trình tự động hóa quá trình dịch từ ngôn ngữ này sang ngôn ngữ khác bằng cách sử dụng các kỹ thuật từ ngôn ngữ học, lý thuyết dịch thuật và thống kê” [3].

Lịch sử của dịch tự động bắt đầu từ thế kỷ 17, khi hai nhà triết học Leibniz và Descartes đưa ra những ý tưởng đầu tiên về các mã thực hiện mối liên hệ giữa nhiều ngôn ngữ, nhưng những đề xuất này chỉ dừng lại ở mức lý thuyết. Sáng chế đầu tiên ứng dụng thao tác dịch tự động là một bộ từ điển song ngữ ra đời vào giữa thập niên 1930 gắn với tên tuổi Georges Artsruni (về sau được Pyotr Troyanskii phát triển). Sự thành công của thực nghiệm Georgetown-IBM vào năm 1954 đánh dấu mốc quan trọng của công nghệ dịch tự động [4], [5], [6].

Những năm gần đây, sự phát triển vũ bão của công nghệ trí tuệ nhân tạo và xu hướng toàn cầu hoá trên mọi mặt đã thúc đẩy nhiều ứng dụng dịch tự động tân tiến ra đời, có thể kể đến hàng loạt ứng dụng như Microsoft Translator, iTranslate; PONS Vocabulary Trainer; Language Translator... trong đó nổi bật và phổ biến nhất chính là Google Translate (Google dịch) [7]. Dịch tự động cùng với các ứng dụng dịch thuật miễn phí ngày càng trở nên quen thuộc với nhiều đối tượng sử dụng ngoại ngữ trong xã hội

hiện đại. Có thể hiểu một cách đơn giản dịch tự động là cách thức xử lý ngôn ngữ tự nhiên dựa trên nền tảng trí tuệ nhân tạo. Như tên gọi, dịch tự động thực hiện dịch một ngôn ngữ nguồn) sang một hoặc nhiều ngôn ngữ đích hoàn toàn tự động, có thể không cần đến sự can thiệp của con người trong suốt quá trình thao tác. Điều này đồng nghĩa với việc, người dùng có thể sử dụng ứng dụng dịch tự động ngay khi họ không có năng lực ngôn ngữ đích. Dĩ nhiên, các yếu tố nhiễu sẽ ảnh hưởng không nhỏ đến chất lượng giao tiếp hoặc công việc khi các ứng dụng dịch thuật được sử dụng trong tình huống này.

3.2. Cơ sở thực tiễn

3.2.1. Điều tra khảo sát

Từ thực tế quan sát hoạt động học tập tại các lớp Tiếng Việt cho NNN, tác giả nhận thấy rất rõ thói quen sử dụng các ứng dụng dịch tự động, đặc biệt là Google dịch để học tiếng Việt. Để kiểm chứng điều này, tác giả đã tiến hành khảo sát bằng bảng hỏi trên 50 học viên học tiếng Việt tại Trường Đại học Sư phạm - Đại học Đà Nẵng. Những học viên này học tiếng Việt với mục đích giao tiếp hoặc dự bị đại học, thời gian học của NNN tham gia khảo sát từ 3 đến 7 tháng.

Thông tin người tham gia khảo sát phân hoá theo quốc tịch như sau:

Bảng 1. Thông tin người tham gia khảo sát

Quốc tịch	Số lượng	Tỉ lệ (%)
Lào	35	70
Nigeria	4	8
Hàn Quốc	4	8
Đài Loan	3	6
Campuchia	2	4
Trung Quốc	1	2
Malaysia	1	2
Tổng cộng	50	100

Bảng hỏi được thực hiện với công cụ trực tuyến Google forms với sự tham gia của của 50 NNN thực hiện trực tuyến trong tháng 4 năm 2023.

Cấu trúc bảng hỏi gồm phần thông tin cá nhân và 7 câu hỏi liên quan đến việc sử dụng công cụ dịch tự động, mục đích chính là để đánh giá thói quen và ảnh hưởng của dịch tự động đối với việc học tiếng Việt của NNN.

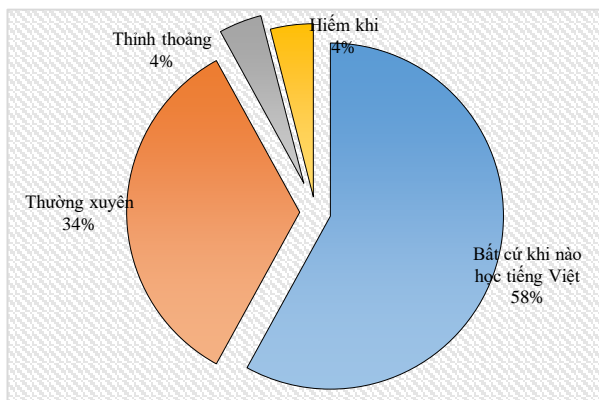
3.2.2. Phân tích kết quả khảo sát

Theo kết quả khảo sát thu được, tác giả nhận được 100% câu trả lời lựa chọn “có sử dụng ứng dụng dịch tự động khi học tiếng Việt” và Google Translate (Gg dịch) là công cụ được 100% người tham gia khảo sát lựa chọn sử dụng cho quá trình học tiếng Việt bởi sự tiện lợi, phổ biến và miễn phí của ứng dụng này.

Ở câu hỏi cho phép nhiều lựa chọn liên quan đến tình huống sử dụng ứng dụng dịch tự động, 78% người tham gia khảo sát đánh dấu vào tất cả các gợi ý: giao tiếp với người Việt, dịch bài đọc, dịch từ mới, làm bài tập, thực hành viết. Trong đó, việc sử dụng Gg dịch để dịch bài đọc và làm bài tập được hơn 85% NNN lựa chọn. Điều đặc biệt là 100% những NNN nói tiếng Anh sử dụng Gg dịch khi

giao tiếp với người Việt, kể cả là với thầy cô và bạn học khác quốc tịch trong lớp.

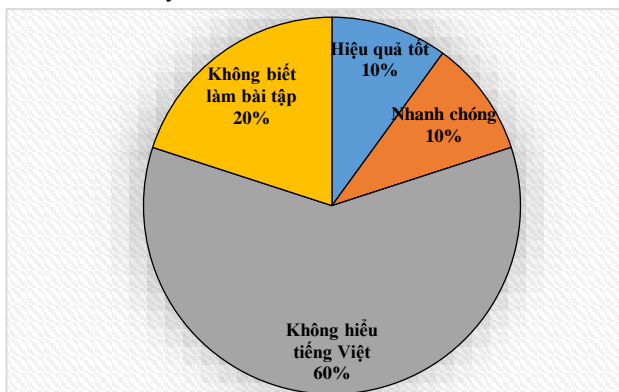
Về mức độ sử dụng ứng dụng dịch tự động, 58% NNN sử dụng Gg dịch bất cứ khi nào học tiếng Việt và 23% lựa chọn thường xuyên sử dụng, có thể theo dõi trong biểu đồ sau:

Hình 1. Mức độ sử dụng dịch tự động của NNN học tiếng Việt

Thông tin này cho thấy việc sử dụng ứng dụng dịch tự động, cụ thể là Gg dịch là một việc làm quen thuộc, một thói quen của NNN học tiếng Việt. Tuy nhiên, lại rất ít người sử dụng ở chức năng từ điển (dịch từ mới) mà đa phần là dịch các bài đọc trong sách hoặc trực tiếp làm công cụ thực hành viết, giải bài tập hoặc là trực tiếp dùng để nói chuyện với người Việt trong các tình huống giao tiếp thường nhật. Có thể thấy đây là một thông số khá tiêu cực về thói quen sử dụng ứng dụng dịch trong quá trình học tiếng Việt như một ngoại ngữ.

Với câu hỏi tại sao NNN sử dụng ứng dụng dịch tự động khi học tiếng Việt, phân hoá nguyên nhân thể hiện trong Hình 2 dưới đây:

Hình 2. Lý do NNN sử dụng ứng dụng dịch tự động

Kết quả khảo sát ở Hình 2 chứng tỏ việc sử dụng ứng dụng dịch tự động xuất phát từ việc năng lực tiếng Việt của NNN còn chưa tốt, hạn chế về khả năng nghe - hiểu, đọc - hiểu khiến họ bám vào Gg dịch như một tấm phao cho việc học tiếng Việt của họ nhiều hơn là lựa chọn vì chất lượng bản dịch tự động mang lại. Điều này cũng chứng tỏ NNN học tiếng Việt chưa khai thác được các tính năng ưu việt của loại công cụ này mà đang dùng theo hướng khá thô sơ là dịch hiểu, dịch đáp án.

Chính vì thế, khi bản khảo sát đề nghị đánh giá về chất lượng của dịch tự động thì có đến 72% NNN chọn phương

án “không tốt lắm” đối với 1 ứng dụng mà họ thường xuyên sử dụng. Các lí do được đưa ra lần lượt là vì khó hiểu bản dịch (hoặc dịch xong vẫn chưa hiểu), bản dịch sai nghĩa, sai ngữ pháp hoặc khiến người học không nhớ được từ ngữ sau khi hoàn thành bài học.

4. Mô tả tác động của việc sử dụng các ứng dụng dịch tự động đến việc học tiếng Việt của NNN

Từ cơ sở lí luận và thực tiễn kết quả khảo sát được nêu ra ở trên có thể giúp tác giả trả lời những câu hỏi nghiên cứu về thói quen sử dụng các ứng dụng dịch tự động, mà cụ thể ở đây là sử dụng Gg dịch khi học tiếng Việt của NNN.

Trước hết về thói quen, có thể nhận thấy rõ ràng NNN học tiếng Việt có thói quen sử dụng dịch tự động như một phương pháp để học tiếng Việt. Về góc độ này có thể thấy, Gg dịch đang làm thay công việc của từ điển giấy và cả các phiên bản từ điển trên thiết bị điện tử, NNN chọn dịch trực tiếp để tiếp nhận bài học hoặc làm bài tập thay cho việc tra từ điển để tìm hiểu nghĩa và cách sử dụng từ mới như truyền thống. Chính vì thế, quá trình dịch thuật với các giai đoạn (1) Phân tích → (2) Truyền tải → (3) Tái cấu trúc cũng không diễn ra, ứng dụng dịch tự động vì thế cũng chưa được khai thác tối ưu tính năng của mình.

Thứ hai về hiệu quả, đa phần NNN đánh giá thấp chất lượng bản dịch tự động đối với việc hiểu cũng như ghi nhớ tiếng Việt của họ. Khi sử dụng Gg dịch, NNN không hiểu được nội dung chính của các bài khoá, điều này khiến họ lúng túng khi thực hiện các bài tập như trả lời câu hỏi, đánh giá các luận điểm đưa ra là đúng hay sai so với nội dung bài khoá hoặc điền vào chỗ trống... Đồng thời việc thường xuyên sử dụng dịch tự động khiến nhiều NNN không tích lũy được vốn từ tương ứng với trình độ và thời gian học tiếng Việt của họ. Thậm chí, nhiều NNN còn i lại vào sự tiện lợi, nhanh chóng của Gg dịch và đánh giá thấp vai trò của việc học từ mới hay các ghi chú ngữ pháp quan trọng. Hậu quả của việc này là họ không thể cách li với Gg dịch, các kĩ năng nghe - nói - đọc - viết đều thiếu chủ động hoặc thậm chí là kém. Thực tế quan sát tại lớp cho thấy khi người dạy yêu cầu không được phép sử dụng các thiết bị điện tử, nhiều NNN lúng túng, tâm lí căng thẳng, lo sợ và không hoàn thành tốt các dạng bài tập thực hành.

Có thể thấy, việc sử dụng các ứng dụng dịch tự động đang tạo ra những tác động tiêu cực, giảm thiểu hiệu quả học tiếng Việt của NNN, nghiên cứu trường hợp NNN học tiếng Việt tại Trường Đại học Sư phạm - Đại học Đà Nẵng. Bên cạnh đó, thực tế cũng chỉ ra rằng, NNN chưa hiểu đúng về dịch thuật, chưa xác định được vị trí, vai trò và những yêu cầu cơ bản đối với kĩ năng dịch thuật. Điều này cũng ảnh hưởng không nhỏ đến việc thực hành các kĩ năng nâng cao của NNN khi học tiếng Việt cũng như khi vận dụng tiếng Việt vào các hoạt động học tập, nghiên cứu hay nghiệp vụ chuyên ngành khác.

5. Một số giải pháp

Từ những phân tích nói trên, tác giả nhận thấy cần có những giải pháp để định hướng và kiểm soát việc sử dụng các ứng dụng dịch tự động của NNN học tiếng Việt sao cho vừa khai thác tốt tiện ích công nghệ vừa hạn chế các tác

động tiêu cực, nâng cao chất lượng dạy học tiếng Việt nói chung và tại Trường Đại học Sư phạm - Đại học Đà Nẵng nói riêng.

5.1. Đối với người dạy

Trong hoạt động dạy học, hình thức tổ chức lớp học của người dạy luôn là yếu tố quyết định chất lượng từng buổi học cũng như góp phần hình thành năng lực của người học. Cách thức tổ chức lớp học sẽ quyết định hoạt động của người học cụ thể là các thao tác tiến hành nhiệm vụ học tập. Tác giả cho rằng, với sự phổ biến và nâng cấp không ngừng cùng những tiện ích không thể phủ nhận của các ứng dụng dịch tự động với hàng trăm ngôn ngữ phủ khắp hoạt động của con người trên thế giới ngày nay, người dạy ngoại ngữ không nên kì thị hoặc cảm đoán người học sử dụng Gg dịch. Không chỉ dừng lại ở đó, người dạy tiếng Việt cần có chiến lược khai thác tối đa các tính năng ưu việt của Gg dịch trong quá trình dạy học tiếng Việt, điều hướng việc dùng hay không dùng, dùng sao cho hiệu quả bằng các bằng các hình thức dạy học và dạng bài tập phù hợp.

5.1.1. Xây dựng quy trình thực hành nói, viết chủ trọng tư duy

Trong bảng kết quả khảo sát có chỉ ra rằng, hầu hết học viên thường xuyên sử dụng Gg dịch để chuẩn bị bài nói hoặc bài viết. Để khắc phục điều này, GV cần xây dựng quy trình thực hành nói và viết để định hướng người học với các yêu cầu từng bước như sau:

Ở bước thứ nhất, khi tiếp nhận chủ đề nói hoặc viết, người học cần sử dụng cách thức công não (brain storming) để đặt ra những câu hỏi gợi mở, GV cần kiểm tra các câu hỏi này.

Bước thứ hai, học viên phải xây dựng dàn ý hoặc sơ đồ tư duy để hệ thống nội dung phát triển chủ đề trước khi nói hoặc viết (ưu tiên hướng dẫn học viên hình thành thói quen xây dựng sơ đồ tư duy).

Bước cuối cùng, học viên sử dụng hệ thống nội dung từ sơ đồ của bước hai để trình bày (thực hành nói) hoặc viết thành bài hoàn chỉnh (thực hành viết).

Bằng quy trình này, người học có thể sử dụng các ứng dụng dịch tự động để khai triển ý tưởng, hoàn thành các yêu cầu thực hành nói, viết một cách hiệu quả.

5.1.2. Khai thác các ứng dụng dịch tự động như một “trợ giảng” trong giờ học

GV có thể trang bị tri thức ngôn ngữ cho học viên hoặc hướng dẫn thực hành thông qua các hoạt động tương tác như trò chơi, hoạt động trực quan mô tả những đồ vật, con người qua tranh ảnh, món ăn thực tế hoặc có thể dựa trên nguồn tài nguyên mở trên mạng xã hội để kích thích vốn ngôn ngữ của người học đồng thời tạo ra cảm giác chân thực khi tiếp nhận tri thức mới. Nhiều tác giả cũng đã lưu tâm đến nguồn lực này và cho rằng “Việc tận dụng nguồn tài nguyên số là một tất yếu bởi tính tiện lợi, cập nhật và phong phú của nó”[5].

Bên cạnh tài nguyên theo kịch bản giảng dạy do GV chuẩn bị sẵn, người học có thể kết hợp sử dụng từ điển hoặc Gg dịch để gỡ bỏ những khúc mắc về nghĩa của từ, tìm từ mới hoặc bước đầu tìm ý (bằng cách dịch các cụm từ hoặc câu đơn giản)... Cách thức này giúp việc sử dụng các ứng dụng dịch tự động trở nên tích cực và hiệu quả hơn nhiều.

Người học có thể khai thác tính năng của Gg dịch theo các cấp bậc năng lực của mình. Thao tác này không chỉ dừng lại ở việc sử dụng Gg dịch như một phương tiện mà còn giúp người học từng bước rèn luyện kĩ năng dịch thuật.

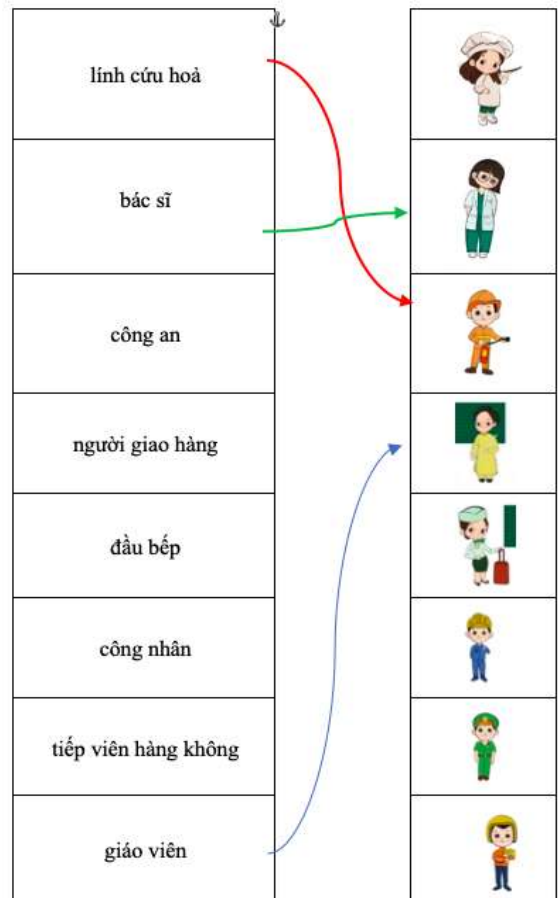
5.1.3. Xây dựng các dạng bài tập tích cực

Đối với người học ngoại ngữ, bài tập thực hành có vai trò quan trọng trong việc hình thành năng lực. Bên cạnh đó, một số dạng bài tập mang tính hạn chế sự phụ thuộc của học viên vào các ứng dụng dịch tự động được tác giả khai thác trong lớp học như: bài tập tìm từ theo chủ điểm, nối từ với hình ảnh cho sẵn, viết ra các từ trong hình ảnh cho sẵn (trong thời gian 1 phút)... dưới đây là một số minh họa.

Bài mẫu 1: Chủ điểm nghề nghiệp

Hướng dẫn học tập: Nối từ cho sẵn với hình ảnh mô tả về nghề nghiệp tương ứng ở 2 cột dưới đây.

Dạng bài này khiến người học hoàn toàn không sử dụng được ứng dụng dịch thuật, kể cả từ điển mà đòi hỏi học viên phải nắm được những từ ngữ cơ bản, nhớ được mặt chữ và cách phát âm. Khi tìm được 1 từ, học viên tỏ ra khá thích thú, và nhất là những học viên tìm được toàn bộ từ bị ẩn thì rất phấn khích. Không khí lớp học vì thế rất nghiêm túc khi học viên phải tập trung tìm từ, nhưng cũng rất sôi nổi khi đối chiếu kết quả với đáp án.

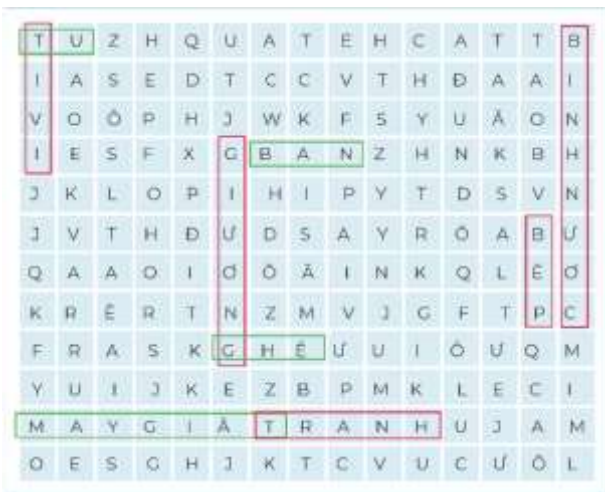
Hình 3. Bài tập nối từ chủ điểm nghề nghiệp

Đây cũng là dạng bài trang bị hoặc kiểm tra vốn từ của người học nhưng khá đơn giản và có tính ứng dụng cao. Đối với việc trang bị từ mới, người học có thể khai thác tư duy hình ảnh từ vốn hiểu biết của mình (dạy học bằng

phương pháp giao tiếp) và sử dụng từ điển hoặc ứng dụng Gg dịch để tra cứu và làm quen với từ mới. Đối với mục đích kiểm tra vốn từ thì hình ảnh có tính gợi nhớ tri thức và liên kết đến các từ mà học viên đã được học trước đó. Dĩ nhiên, GV chỉ nên khai thác mỗi chủ điểm một lần, không nên đồng thời trang bị và kiểm tra bằng cách này sẽ hạn chế chất lượng ghi nhớ chữ và phát âm của học viên.

Bài mẫu 2. Chủ điểm từ vựng về vật dụng trong nhà

Hướng dẫn học tập: tìm và khoanh các từ chỉ vật dụng trong khung chữ cái cho sẵn dưới đây và thêm dấu ghi thanh phù hợp:

Hình 4. Bài tập tìm từ chỉ vật dụng trong nhà

Đáp án: tủ, giường, ghế, tranh, bình nước, máy giặt, quạt, bếp...

Bên cạnh đó, đối với các bài tập thực hành nói, hoặc viết, người viết cần có những đánh giá chi tiết cho từng bài làm đồng thời theo dõi sát sao quá trình, ghi nhận sự tiến bộ (nếu có) của người học để học viên phân biệt được chất lượng bài làm của chính họ. Với lớp học tiếng Việt thông thường được tổ chức với số lượng tầm 10 - 15 học viên, tôi đã là 20 học viên thì việc quản lý với bài tập, đối chiếu chất lượng bài làm là việc làm khá hữu ích với người dạy. Người dạy cũng có thể cho học viên trao đổi vở bài tập để tham khảo bài làm của nhau, đọc được những nhận xét của GV ở từng bài làm. Hoạt động này tạo cơ hội cho người học được học hỏi những điều hay từ bạn học, đồng thời có cơ hội so sánh chất lượng của bài làm do trí tuệ con người và bài làm dịch máy một cách máy móc. Việc làm này có ý nghĩa rất quan trọng khiến người học tự nhận thức được hiệu quả của việc sử dụng các ứng dụng dịch tự động, phân biệt được sử dụng thông minh và phụ thuộc vào ứng dụng từ đó có những điều chỉnh cho phù hợp về phương pháp cho chính bản thân họ.

5.2. Đối với người học

Việc sử dụng các ứng dụng dịch tự động là lựa chọn từ phía người học. Chính vì thế, muốn thay đổi thói quen này cũng phải do chính người học chủ động. Trong quá trình dạy học tiếng Việt, GV cần phân tích về các mặt lợi hại khác nhau của các ứng dụng này cho người học được biết, đồng thời đưa ra một số lời khuyên dành cho NNN trong quá trình học tiếng Việt như sau:

5.2.1. Không dùng dịch tự động khi bắt đầu học tiếng Việt

NNN không nên dùng Gg dịch để bắt đầu cho việc học tiếng Việt vì sẽ tạo thói quen xấu, dễ bị phụ thuộc vào Gg dịch theo hướng tiêu cực mà giới hạn khả năng tích lũy vốn từ và hiểu biết ngữ pháp của người học. Định hướng về việc sử dụng Gg dịch này cần kết hợp chặt chẽ với hoạt động trên lớp của người dạy thì mới có thể giúp người học xây dựng cho mình phương pháp học tập tốt và phù hợp nhất với chính họ.

5.2.2. Sử dụng từ điển trong quá trình học

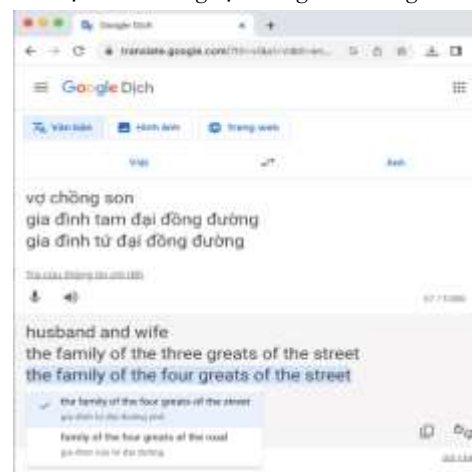
Việc sử dụng từ điển trong quá trình học ngoại ngữ là thao tác truyền thống nhưng từ xưa đến nay luôn phát huy tác dụng tích cực đối với người học và sử dụng ngoại ngữ. Các dạng từ điển đối chiếu, giải nghĩa hoặc từ điển đồng nghĩa, trái nghĩa đều mang lại nhiều lợi ích đối với việc mở rộng vốn từ đồng thời là tiền đề cho việc hình thành các năng lực nghe - nói - đọc - viết tiếng Việt cho NNN.

Một trong những điểm làm nên tác động tiêu cực của việc sử dụng Gg dịch đến hiệu quả học tiếng Việt của NNN chính là xem Gg dịch như từ điển. Rất nhiều nhầm lẫn về nghĩa cũng như cách dùng của nhiều từ đặc biệt là các từ đồng nghĩa, đồng âm, gần âm trong tiếng Việt xuất phát từ

việc dùng sai cách này. Dưới đây là một số dẫn chứng:

Hình 5. Hạn chế của Gg dịch khi giải thích nghĩa của từ

Hình 6. Những trường hợp dịch tự động bị lệch nghĩa

5.2.3. Kết hợp sử dụng Gg dịch với các kỹ thuật tư duy tiến bộ

Tác giả cho rằng, đây là cách thức “nâng cấp” chất lượng sử dụng Gg dịch bằng cách phối hợp sử dụng các ứng dụng dịch thuật (như Gg dịch) cùng với các kỹ thuật tư duy như công não hoặc sơ đồ tư duy. Các kỹ thuật tư duy

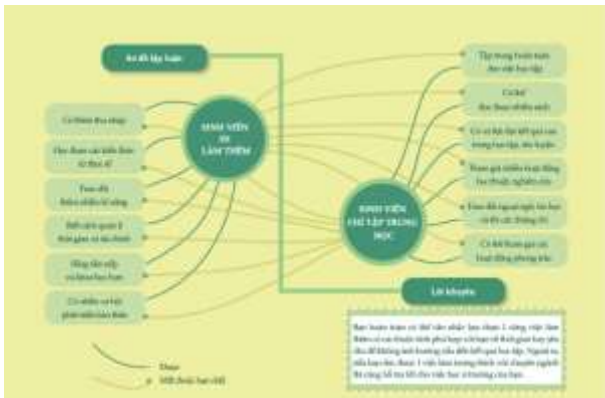
sẽ giúp người học tư duy bằng tiếng Việt, tiếp thu, tri nhận và hình thành năng lực tiếng Việt một cách chủ động và hiệu quả mà không bị rơi vào trạng thái bị động, phụ thuộc vào dịch tự động mà có thể phân định chất lượng bản dịch, hình thành tri thức ngôn ngữ của riêng mình. Gg dịch giúp quá trình công não được thuận lợi hơn. Các nhánh ý, từ khoá của sơ đồ tư duy cũng có thể nhờ Gg dịch mà tường minh hơn. Trong bối cảnh đó dịch tự động đóng vai trò như một người đồng hành hỗ trợ việc tư duy tiếng Việt được thông suốt khi năng lực tiếng Việt của NNN còn hạn chế.

Thao tác này cũng đã được tác giả định hướng thông qua quy trình dạy thực hành nói, viết ở mục 5.1.1. Dưới đây là một bài mẫu dùng để hướng dẫn dạy học theo quy trình đề ra với câu hỏi *Theo bạn, sinh viên có nên đi làm thêm không?*

Hình 7. Hướng dẫn gợi mở chủ đề

Người học sẽ được hướng dẫn xây dựng sơ đồ tư duy để trình bày quan điểm của mình, người học được phép sử dụng các ứng dụng dịch cho toàn bộ quá trình này.

Hình 8. Bài làm mẫu

Đối với kỹ năng đọc, NNN cũng có thể sử dụng Gg dịch khi muốn tiếp cận các bài đọc dài, khó khi năng lực tiếng Việt còn hạn chế hoặc thậm chí là đọc sách về tiếng Việt và văn hoá Việt Nam để củng cố tri thức ngôn ngữ và văn hoá cho người học ngay từ khi bắt đầu làm quen với tiếng Việt. Với hàng trăm ngôn ngữ khác nhau được dịch tự động nhanh chóng, người học có thể khai thác tính năng dịch hình ảnh để tiện lợi hơn khi đọc sách. Sau khi có được bản dịch tự động, NNN có thể hiểu một cách sơ khai nhất nội dung của văn bản. Tiếp theo đó, có thể ghi chú những từ mới để tích lũy, hoặc tóm lược lại ý chính, mục đích của

văn bản mình đọc được một cách nhanh chóng và dễ dàng.

Bằng cách thức này, NNN có thể đi nhanh hơn và xa hơn trong tiến trình học tiếng Việt như một ngoại ngữ của mình, đồng thời hình thành cho mình năng lực tự học ngoại ngữ một cách hiệu quả.

Hình 9. Đọc sách tiếng Việt bằng Gg dịch

6. Kết luận

Với sự phát triển mạnh mẽ của công nghiệp công nghệ số và đặc biệt là trí tuệ nhân tạo trong những năm gần đây, việc khai thác các tiện ích công nghệ phục vụ cho giáo dục ngoại ngữ không còn là điều xa lạ. Chính vì thế, bài xích các tiến bộ công nghệ trong dạy học là đi ngược lại với thời đại. Thực tế điều tra và những phân tích trong bài báo này cho thấy, điều quan trọng là người dạy và người học nhận thức được các tác động đa chiều của ứng dụng dịch thuật đến hiệu quả dạy học tiếng Việt như một ngoại ngữ, từ đó có những cách thức sử dụng phù hợp, chủ động khai thác tính năng của các ứng dụng công nghệ một cách tối ưu nhất nhằm nâng cao chất lượng dạy học, góp phần hình thành năng lực tiếng Việt và năng lực tự học tiếng Việt, đáp ứng tốt mục tiêu học tiếng Việt của NNN.

Lời cảm ơn: Nghiên cứu này được tài trợ bởi Trường Đại học Sư phạm - Đại học Đà Nẵng với đề tài mã số T2022-TN-12.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1] H. V. Van, *Translation: theory and practice*, VietNam Education Publishing House, 2006.
- [2] E. Nida, *Language Structure and Translation*, California: Stanford University Press, 1975.
- [3] A. Kunchukuttan and P. Bhattacharyya, "Partially modelling word reordering as a sequence labeling problem", *Proceedings of the Workshop on Reordering for Statistical Machine Translation*, 2012, pp. 47-54.
- [4] J. Hutchins, *Machine Translation: past, present, future*, Chichester: Ellis Horwood, 1986.
- [5] "History of machine translation", *En. wikipedia*, 2023, [Online]. Available: [http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_machine_translation], [Accessed: August 11, 2023].
- [6] C. H. T. N. Y. Nhiem, "Automatic translation and students' writing skills", in *The National Conference Proceeding "Interdisciplinary Research in Linguistics and Language Education"*, 2016, p. 93-105.
- [7] L. T. Huong and N. T. Minh, "Using "Google Translate" to support translation practice for the first year students of English at Hong Duc University", *Journal of Science Hanoi Open University*, vol. 58, pp. 35-42, 2019.